

ERFGENAAM

I.

Een bezoek aan de boerderij begint bij de laan. Daar stopt onze Kadet om mij eruit te laten. Ik ben na een half uur in het benauwde autootje onrustig, licht duizelig van de vele bochten langs de Gaag. Mijn benen plakken aan het hete kunstleer en mijn nek en schouders zijn bezweet. Ik mag eruit! Het is heerlijk om midden in de polder te staan en de frisse westerbries op mijn blote knieën te voelen. Het is verrukkelijk om vrij en alleen in die weidse ruimte uit te stappen. Het kadetje tuft de kale laan af en raakt uit zicht.

Hoog op de dijk zie ik uit over uitgestrekte, door rechte sloten en een strakke horizon omlijste weilanden. Zwartbonte koeien lopen bedaard door het land, boven me schuiven witte stapelwolken voorbij. Ver aan de einder ligt het kleine dorp Schipluiden aan de dijk geklonken. Boven de kleine huisjes steken de spoorbrug en de molen Korpershoek uit, links daarvan twee kleine kerkspitsen: een sierlijke in Schipluiden en een puntige in 't Woud.

Ik zet me in beweging. Aan het eind van de kaarsrechte laan liggen twee boerderijen weggedoken in een groot bos. De voorste is van een verre neef die ook Van Leeuwen heet, de achterste het domein van onze eigen familie. Daar is mijn vader geboren en woont nu een broer van hem, Oom Aad. Ik pluk in de berm een kleurig en rommelig meiboeket voor mijn jarige oom: boterbloemen, klaver, sleutelkruid. Alles wat maar een beetje kleur heeft en in het gras opschiet, stop ik erin. Ik huppel over de stoffige laan, de witte sokken in mijn sandalen worden grauwbrown van het opwaaiend gruis. Het kan me niet schelen.

Bij het gemaal schrik ik van de eenden die snaterend opvliegen, verder de laan af zijn er kieviten die een alarmkreet slaken en met opzichtige bogen van hun broedplaatsen wegvliegen. Hoog in de lucht duiken meeuwen in de wind op en neer, krachtig, onbedwingbaar en onverzadigbaar. Ik lach om die angstige en onrustige vogels. Verwonderd kijk ik naar de zwarte schoorstenen, zilveren hoogspanningsmasten en spiegelende nieuwbouwwijken die aan de horizon opdoemen. Ik ben een stadskind en voor die oprukkende wereld niet bevreesd. Maar ik ga graag terug naar de polder, de sferen waarin mijn vader, grootvader en bijna heel mijn familie opgroeiden. Licht en onbevangen wandel ik die wereld van vroeger binnen.

Pollie springt vrolijk blaffend om me heen en herkent me als 'goed volk'. Hij begeleidt me naar de voordeur. In de kleine voorkamer zit een kring van ooms en tantes, dicht opeengepakt op hoge stoelen. Ze zijn druk met elkaar in gesprek. Bijna juichend word ik ontvangen: 'Zo padvinder, ben je daar eindelijk? Je was toch niet verdwaald?' Het is Oom Klaas die namens de negen aanwezige broers en zussen het woord voert. Hij boezemt ontzag in, door zijn dikke bril, rijzige gestalte en galmende stem. Onder een hoog en gerimpeld voorhoofd, omkranst door wilde zilveren lokken, kijken twee donkere ogen me vragend aan. Ik weet niet hoe ik die uitdrukking moet beoordelen: streng of hartelijk, serieus of schalks? Ik voel me ongemakkelijk in die volle kamer, geef schuchter een handje en vertel iets over de wandeling en de vogels die ik heb gezien. Een tante vraagt of de tocht niet te lang is geweest, maar Oom Klaas neemt me in bescherming. 'Dat geeft toch niets? Een echte Van Leeuwen kent zijn land, tot het einde van de laan toe.' Dan mag ik in de keuken limonade gaan drinken met een rietje en een stuk cake erbij. In de kamer hoor ik daverend gelach.

Even later neemt Oom Aad me mee op voederronde. Hij schiet snel een overall aan en stapt in zijn klompen. Ik krijg een paar oude laarzen en een blauw petje. Samen lopen we

over het erf naar de varkensschuur. Ondertussen vertelt hij een verhaal over een boer die zo lang bij zijn visite bleef zitten, dat zijn koeien erdoor van slag raakten. ‘Wat vind je daar nu van, een boer kan toch niet aan zijn stoel plakken?’ Hij kijkt me van achter een klein brilletje guitig aan. Met zijn gekke en grappige verhalen stelt hij me onmiddellijk op mijn gemak. Hij heeft er plezier in om dingen te delen en voert me aan de hand van kleine moppen en dwaze vertelsels in de geheimen van het boerenleven in. Vaak hebben zijn verhalen een trieste wending en eindigen ze met een vraag: wat vind jij er nu van?

‘Weet je, twee boerderijen verder was er een jongen van elf, misschien een jaar ouder dan jij, achter het stuur van een auto gaan zitten. Hij wist helemaal niet hoe een auto werkte, maar wou het wel eens proberen. Zo stak hij de sleutel in het contact en draaide hem voorzichtig rond. Die auto schoot met een ruk vooruit en reed een knecht van de sokken. Vier weken in het ziekenhuis, zomaar voor niks. En het had nog veel erger kunnen zijn. Vind je dat niet stom?’ We lachen hartelijk. Ik krijg een opgewekt lesje over het gebruik van de handrem en de koppeling. En ik hoor dat die jongen nog de hele zomer moest werken om de gewonde knecht te vervangen.

Een middag in de nabijheid van Oom Aad is gezellig en leerzaam. Terwijl mijn vader tamelijk zwijgzaam is, praat zijn broer zonder ophouden tegen me. Ik leer ervan hoe het boerenbedrijf werkt en hoor de vreemdste en leukste dingen over de familie. Ik zuig alles in me op, al die vrolijke verhalen met een ernstige ondertoon. Even gemakkelijk als hij tegen mij praat, richt Oom Aad zich tot de varkens en biggen. ‘Kom op, jongens en meisjes, ook voor jullie vandaag lekkere verjaardagstaart!’ De biggen schuifelen zenuwachtig knorrend naar de trog die met stoffig meel en water wordt gevuld. ‘Zie je dat die zeug negen biggen heeft, acht roze en één zwartgevlekte? Hoe denk je dat die zwarte zich zal voelen?’

We komen uit bij de bocht, het is melktijd en de eerste koeien staan er al te wachten. Oom Aad stuurt me het land in om de overige koeien te halen. 'Je bent toch niet bang voor ze? Neem Pollie maar mee.' Zo heb ik vandaag nog een tweede wandeling, samen met de hond. Het is een kwartiertje lopen voordat we bij de treuzelaars zijn. Langzaam komen ze in beweging, met een luid en hoog 'hop hop hop' drijf ik ze naar de boerderij. Kris kras loop ik achter ze aan. Pollie rent uitgelaten vooruit, vrolijk maar kansloos zit hij even een haas achterna.

Terug in de bocht schrik ik van het stampen van de nieuwe melkmachine: het luide zuigen, sissen en slaan overstemt alle andere geluiden. De heerlijke stilte van het boerenerf is weg, het lijkt wel alsof we in een fabriek rondlopen. Ik ga kijken waar het lawaai vandaan komt en kom terecht in een klein betegeld halletje in de stal. Daar staan de melktank en de pomp. Ik zie de witte melk door kleine kijkglasjes spoelen en verlies me in een wirwar van glimmende buizen. Een dikke aluminium buis voert naar de bocht, waar twee melkspinnen, opgehangen aan zwarte rubberen slangen, dansend onder de koeien hangen.

Oom Aad laat me zien hoe de nieuwe machine werkt. Eerst maakt hij met een doekje de uier schoon, dan knijpt hij een krachtige straal uit de spenen en tenslotte trekt hij het apparaat aan. Van dichtbij zie ik hoe de zuignappen precies om de spenen sluiten en de melk wegspoelen. Nadat Oom Aad het een paar keer heeft laten zien, vraagt hij of ik het zelf een keer wil proberen. Heel voorzichtig kruip ik onder de zwarte koeienbuik, begin ik met het voorwerk en pak het dorstig apparaat. Ik schrik als de koe een klein stapje zet en laat de zuigende nappen bijna in een modderplas vallen. Oom moet hard lachen. 'Rustig aan! Dit is Antje, een kalme grijze dame. Zie je dat ze je niks doet? En geen modder opzuigen hoor, want dan kunnen we de hele tank wegsnijten'.

Na een tijdje gaat het melken me vervelen. Met de hond loop ik nog even door de boomgaard, langs het wilgenlaantje en het populierenbos. Als ik op de boerderij geboren zou zijn, zou ik zonder aarzeling zelf boer worden. Nu ik ergens anders woon, kan ik alleen van die toekomst dromen. Het kost me moeite om afscheid te nemen als we aan het eind van de middag weer op Delft aan gaan.

II.

Als ik iets ouder ben, mag ik in de zomer een weekje op de boerderij komen werken. Ik slaap in het bed van mijn nichtje dat weer ergens anders logeert. De eerste avond lig ik onder het lage, schuine dak te luisteren naar de regen die gestaag op het dakraam tikt. Ik heb moeite om in te slapen in die vreemde omgeving en op dat vroege, lichte uur. Maar als ik 's ochtends met melken wil helpen, moet ik er 's avonds op tijd in.

De dag trekt weer aan me voorbij. De fietstocht naar de boerderij en de ontvangst met thee en kaneelbeschuitjes. De stevige schouderklop waarmee neef Cor me begroet. Het kleine rode kalfje dat vanochtend is geboren en dat nog trillend op zijn poten staat. De modderige koeien die door de melkput trekken. De romige zeep waarmee we de geurige koeienmest van onze handen en ons gezicht afwassen. De vers opgeklopte biest op tafel, zo fris en pittig. Het trage gebed dat voor het eten wordt uitgesproken, plechtiger dan bij ons thuis en met een naamval die ik nooit eerder heb opgemerkt: *tot in der eeuwigheid*. De zolder die kraakt en naar boenwas en oud hout ruikt. Het koude zeil waarop ik het *over mij getrouw de wacht* uitspreek, omdat bidden in bed oneerbiedig is. Het zachte geritsel van muizen en het tikken van de wekker met groene wijzers. Verse en tedere

indrukken. Ik heb het gevoel dat ik nog maar één dag oud ben, net als het pasgeboren kalfje in de schuur.

Om kwart over vijf gaat de wekker af. Ik schiet in mijn kleren en krijg beneden een beker melk en een witte boterham met suiker. Dan gaan we het donkere erf op, een frisse en vochtige ochtend in. Over het land zie ik een lage grauwe mist hangen, op de voorgrond grillige schaduwen van zwarte knotwilgen. Het is doodstil. Nog nooit ben ik zo vroeg opgestaan, nooit eerder heb ik een zo indringende stilte ervaren. Maar al snel klinkt weer het gestamp en geknars van de opstartende melkmachine, de luide hartslag van het bedrijf.

Samen met Cor, die nu ook op de boerderij werkt en ‘aandeelhouder’ is geworden, ga ik melken. De melkput is vergroot en verplaatst naar achter het huis: daar kunnen we vier koeien tegelijk verwerken. Het gaat een stuk sneller dan vroeger. Ik ben voortdurend in de weer en krijg niet alleen de makke, maar ook de lastige koeien. ‘Nog even en je bent een volleerde melkknecht.’ Cor kijkt me lachend aan, maar hij meent het. ‘Dat kan handig zijn. Als een boer een keer ziek is of een sterfgeval in de familie heeft, kun jij het werk overnemen. En het verdient goed.’ Ik zwel van trots en probeer mijn kennis en techniek van het melken nog te verbeteren. Ik begin moeders en dochters te herkennen en de stambomen van dit deel van de familie te overzien. Ik verneem dat een spuitje van Bull Super, een van de stamvaders, vijftientig gulden kost. Tevens ga ik de verschillende rassen onderscheiden: hoge Friezen, slanke Maaslanders, grauwe grimmelruggen en hoekige lakenvelders. Ik ontdek dat magere koeien vaak meer melk geven dan dikke en dat hun productie met bijvoeren nog verder omhoog gaat. Ratelend storten de dikke cornflakes in de bakken. Als we bijna klaar zijn met melken, gaan we zelf om de beurt een bord havermout eten. Dan ruimen we de melkput op, wassen we ons en zijn we klaar voor het ontbijt.

Het is de derde keer dat we aan tafel gaan, maar we hebben nog steeds trek.

Later in de ochtend komt de veearts langs om biggen te castreren. Oom Aad leidt hem snel de varkensschuur binnen en ik volg de mannen op enige afstand. Als ik de deur open, komt een afgrijselijk gekrijs me tegemoet. Ik stop mijn vingers in de oren, maar het helpt nauwelijks. De schuur is met een schel en oorverdovend geluid gevuld. Ik heb nooit geweten dat een varken zo luid kan schreeuwen. Oom Aad kijkt me verontschuldigend aan. 'Weet je dat we dit echt moeten doen, anders krijgen ze een breuk. En dan moeten we ze laten afmaken.' Ook deze toelichting op de bedrijfsvoering heeft een milde toon. 'Een op de twee biggen loopt de kans op een breuk. Dat risico kunnen we niet nemen. We kunnen ze wel laten verdoven, maar dat kost een tientje per big. Te veel voor de winst die we erop maken.' De boer en de veearts maken vastberaden hun nare karweitje af. Ik loop naar de andere kant van het erf, maar het schreeuwen van de biggen is overal te horen, het gekrijs achtervolgt me. Ik blijf het weerzinwekkende tafereel voor me zien: bungelende biggen die door de boer stevig worden vastgehouden, terwijl de veearts snel iets uit de buik wegsnijdt en het bloeden met een doekje stelt. Als we 's avonds de varkensschuur uitmesten, zie ik dat het stro rood is.

Als scholier ben ik niet gewend om over bedrijfsvoering na te denken, maar op de boerderij word ik erin geoefend. Situaties waarop ik gevoelig reageer, worden door de boer gelaten ondergaan. We moeten vijf stiertjes in de veewagen laden. Het is lastig om de jonge en nukkige dieren over de plank in de vrachtwagen te laten lopen. Cor trekt ze aan een touw naar boven, terwijl Oom Aad en ik elk aan een kant staan en zo nodig wat duwen en slaan. Zo doen we de dieren die we liefdevol hebben verzorgd, uitgeleide. Terwijl ik ze nog even over de borstelige rug aai, zie ik mijn oom snel een paar bankbiljetten wegstoppen.

Een vrachtwagen brengt een partij hooi die we van een andere boer hebben gekocht. Ik sta bovenop de hooizolder en pak de balen aan die door Cor worden opgestoken. In een stevig ritme reikt hij ze aan en snel verstouw ik ze in een hoek. Na een uurtje zijn we klaar. Als we na afloop staan te praten, komt Oom Aad lachend naar me toe en steekt een tientje in mijn borstzak. Ik protesteer: 'Ik logeer hier, daar betaal ik toch ook niets voor? En ik ben toch van de familie?' Maar hij is onverbiddelijk. 'Ik heb gezien dat je flink hebt staan zweten. Dat betekent dat je lekker gewerkt hebt, nietwaar? Iedereen van de familie heeft recht op een eigen inkomen. Koop er maar een mooi boek van!'

Op de boerderij zijn een paar extra handen altijd handig, bij tal van karweitjes worden die van mij betrokken. Het lijkt erop alsof we in die vakantieweek het achterstallig onderhoud aanpakken. We repareren het hek rond de boomgaard, storten een nieuwe betonnen vloer in de varkensbocht en timmeren nieuwe voedertroggen. We leggen een kabel langs de laan voor de verlichting. We schilderen een schuur. We dreggen de sloten uit. We wieden onkruid in de moestuin, sprokkelen hout in het bos en rapen appels en peren. De dagen zijn gevarieerd maar voltrekken zich in een strakke regelmaat. 's Ochtends na het melken zijn er nog ongeveer drie uur en na de middag eveneens drie uur voordat het weer melktijd is. Die drie uur worden precies in tweeën gedeeld door een koffie- en theepauze. We werken hard, maar houden ook streng de hand aan de rustpauzes. De koffie drinken we, samen met de postbode, aan een tafeltje op het achtererf. De thee, als het even kan, in de middagzon op het voorerf.

Ik leer om me op ons eigen bedrijf te concentreren en me niet door de bezigheden van anderen te laten afleiden. Ik mag bijvoorbeeld niet naar het erf van de burens toe, daar rust een streng taboe op. Tijdens mijn speelse zwerftochten en rondes met de hond kom ik er wel eens in de buurt.

Nieuwsgierig kijk ik dan over de sloot en de braamstruiken naar die andere boerderij. Ik hoor er knoertharde rockmuziek spelen. Her en der staan roestige auto's. Het is er rommelig, overal zie ik tekenen van werk dat niet af is: een scheef geparkeerde trekker, een halfvolle kruiwagen, een tuinslang die dwars over het erf ligt, onkruid dat overal opschiet. Ik vang flarden op van een ruzie en zie in de sloot lege drankflessen drijven. Ik sta oog in oog met de ontaarding van het boerenleven. Zou mijn eigen erf er ooit zo uitzien?

Als de week voorbij is, moet ik mijn pet weer afzetten en de overall op een haakje in de bijkeuken hangen. Triest neem ik afscheid. Eerst van Cor, die me stevig in de klauwen grijpt. 'Nou maat, kom je de volgende keer op de brommer? Wij hebben misschien nog wel een tweedehandsje voor je staan.' Ik moet erom lachen. Zelf zou ik nooit op het idee komen, maar tijdens een week op de boerderij neem ik het waardepatroon snel over. Dan Oom Aad: 'Neef, bedankt voor het harde werken. En de volgende keer moet je me vertellen hoe het met die schrijvers is afgelopen!' Tenslotte Tante Janny: 'Rij voorzichtig hoor. En doe je thuis de groeten?' Met een tas rabarber en verse boontjes aan het stuur aanvaard ik de fietstocht door de polder.

III.

Elke zomer ga ik er opnieuw heen. Ik ben dol op het ongewone werk, de goedgehartige beesten en de gastvrije familiesfeer. Ik zie hoe de kalveren groot worden, de afgeknotte wilgen weer uitgroeien en het schilderwerk weer begint af te bladderen. Weergaloos geniet ik van de ruimte en de vrijheid in het weidse polderland. Ik onderga alles met een diep gevoel van geluk en vertrouwdheid. Veel zou ik er voor over hebben als dit mijn wereld zou kunnen zijn en blijven.

Mijn vader trok ooit van de boerderij naar de stad. Hij was een migrant en ik word het opnieuw, maar in omgekeerde richting. In de zomer ga ik naar zijn oude wereld terug. Ik vind er de vrijheid die hij er vroeger ontbeerde. Hij was niet gelukkig op de boerderij: er waren te veel kinderen op een te klein domein. Hij vond het verschrikkelijk dat iedereen op hem lette en scheidde zich liefst af. Zo hielp hij niet bij het melken en zat nooit bij de beesten. Hij was geen boer, maar ook geen klusser of tuinman. Wel hielp hij, als enige zoon, mee in de keuken: hij hield van koken en vond het best om af te wassen. Hij maakte graag groente in, hielp bij het karnen van de boter, het uitleggen van de kaas en het scheppen van de room. Maar het liefst zat hij in de opkamer te lezen of naar de radio te luisteren. Of hij nam de fiets en ging bij vrienden studeren. Hij was een van de twee kinderen die mocht doorleren – een geluk dat zelfs de oorlog hem niet heeft afgenomen. Na jaren van toegewijde studie kon hij een baan krijgen in Delft en naar de stad verhuizen.

Bijna alle broers en zussen kenden dat verlangen: opgaan in een wereld achter de horizon. Mijn vader ontsnapte door naar de radio te luisteren en in de studieboeken te duiken. Een van zijn broers vluchtte op de fiets naar familie in de venen, elk weekend opnieuw. Een andere broer zocht zijn toevlucht in de muziek, achter het orgel. Weer een ander ging 's avonds paling peuren en zocht zijn vrijheid in de nachtelijke stilte. Het leven op de boerderij was goed, maar elk kind had zijn eigen strategie om het geheel of gedeeltelijk te ontvluchten.

Tijdens mijn boerderijweken houd ik me intens bezig met de familiegeschiedenis. Mijn nieuwsgierige vragen vinden bij Oom Aad, die nooit om een antwoord verlegen zit, een gretig gehoor. Hij brengt lijnen aan in de levens van opa en oma, vader en moeder, ooms en tantes, neven en nichten. Hij reikt het kader aan waarbinnen ik mijn eigen identiteit vind, als jongste telg van een grote oud-Hollandse, nijvere en vrome

boerenfamilie. Ik ontdek dat er, rondom die degelijke familie, een kleurrijk gezelschap in de polders woont, of misschien moet ik zeggen: in de verhalen van Oom Aad. Via hem maak ik kennis met de dwazen en slimmeriken van de omgeving, de gelukzoekers en mislukkelingen, mankepoten en brekebenen. Oom Aad spreekt over die wonderlijke types met aanstekelijke humor en mild begrip. De polder heeft een wijde horizon, al zijn de dorpen er niet groot en is de verdraagzaamheid klein.

Veel gesprekken voeren we in de moestuin, midden op het erf. Het is het zonnigste punt van de boerderij, de enige plaats die niet in de schaduw van de omringende bomen ligt. Elke dag besteden we wel een verloren half uurtje aan het onderhoud van die tuin. We plukken tomaten en rooien aardappels, snijden rabarber en planten kool voor de herfst. Tijdens het boontjes plukken vertelt Oom Aad iets over Opa Cor, naar wie ik ben vernoemd. Opa overleed toen ik twee jaar was en is de belangrijkste persoon in mijn leven die ik nooit persoonlijk heb gekend. Ik spiegel me vaak aan zijn stille, strenge normen en weet dat hij op de achtergrond altijd aanwezig is. ‘Weet je dat hij eigenlijk dominee had willen worden?’ Ik knik, dat verhaal heb ik vaker gehoord. ‘Hij wilde theologie studeren, maar het lukte niet. Zelf maakte hij er grapjes over. Hij was hard op zijn hoofd gevallen en kon niet goed leren. Hij had een slecht geheugen. Hij was verliefd geworden en te jong getrouwd. Maar de waarheid is, dat er in zijn tijd geen geld was om kinderen te laten doorleren. Kun je je dat voorstellen?’ Ik kijk naar mijn oom die een zakdoek op zijn hoofd heeft gebonden. Onder de witte punten parelen de zweetdruppels op het voorhoofd.

‘Opa was een trotse man die iedereen overtroefde. En hij kon verhalen vertellen waar niemand een weerwoord op had. In het dorp werd hij bewonderend de schoolmeester genoemd. Maar je wist nooit of hij de waarheid sprak of maar wat fantaseerde.’ Hij pauzeert even en gaat verzitten bij een volgende rij bonenplanten. ‘In mijn tijd was er ook geen geld

om te leren. Ik was net twaalf toen de oorlog uitbrak. Je zou kunnen zeggen dat ook ik toen een harde klap op mijn hoofd heb gehad.’ Zijn schaterlach weerklinkt over het stille erf. Ik werk zwijgend door onder de brandende middagzon. Ik realiseer me dat Oom Aad vaak doorvraagt over mijn studie. Gretig zuigt hij in zich op wat ik over school vertel, afgunstig luistert hij naar mijn aarzelende relaas. ‘Hoe gaat het met de dichter Stalpaert? Dat is toch de man waar de Stalpaert van der Wielenweg naar is genoemd? En Huig de Groot, kwam die ook niet uit Delft? Hebben die twee elkaar gekend?’ Terwijl ik naar de boerderij kom om er het buitenleven te proeven en verhalen over vroeger te horen, gaat mijn oom met mij in gesprek over de studie en de stad.

Aan het eind van de lange werkdagen zet Oom Aad zijn leesbril op en spelt de krant. Met grote belangstelling volgt hij alles wat de Trouw rapporteert, vooral over kerk en politiek. We voeren daar tijdens het werk veel gesprekken over. Hij wil weten of de inflatie goed of slecht uitpakt voor het boerenbedrijf en hoe we de werkeloosheid kunnen bestrijden. Hij vraagt welk beroep ik zal kiezen: journalist misschien? Ook hoort hij me uit over de samenvoeging van de grote christelijke partijen in het CDA en de opkomst van nieuwe linkse partijen. Hij wil weten waar ik sta. ‘Ik zou hier best een affiche van het CDA willen ophangen. Maar we wonen te ver afgelegen, er is niemand die het ziet. Wat kan ik als oude boer nou betekenen? Dat is iets voor de volgende generatie.’ Ik knik bedeesd. Ik voel me in mijn vuile spijkerbroek en met mijn onzekere handen niet in staat om aan zijn verwachtingen te beantwoorden. Maar ik durf ook geen nee te zeggen. Ik besef dat ik zal moeten waarmaken wat het voorgeslacht, door omstandigheden, moest laten liggen. Nog jaren later stel ik me de vraag of mijn enthousiaste studie, theologische zoektochten en uitbundige reizen naar het buitenland niet mede zijn gevoed door de frustraties van mijn voorouders.

Ik verdiep me tijdens de werkvakanties ook in de geschiedenis van de boerderij. De naam Huis ten Dorp klinkt vertrouwd en vreemd tegelijk – hij heeft iets weg van het Huis ten Bosch. Was het een Huis op stand? En waarom zou een boerderij die zo afgelegen ligt, Dorp worden genoemd? Ik luister naar de verhalen van Oom Aad en vorm me een tamelijk romantisch beeld. Dorp was de naam van een kasteel dat hier in de drassige wei- en rietlanden verrees en alleen over een smal wilgen- en populierenpad bereikbaar was. Het was het huis van Uitelier, ons oude en adellijke voorgeslacht, en het stond al op de oudste kaarten van Holland vermeld. Het had waarschijnlijk een hoog stenen woonhuis en was later door muren en een slotgracht omringd. Ik droom van de dikke torens die het een trots en onneembaar aanzien gaven. Ik neem deel aan de grootse jachtpartijen op hazen, eenden en fazanten, polderbuit die boven een groot vuur werd geroosterd en in pasteien verwerkt. Ik vecht mee tegen kleine roversbendes die het land afstroopten en door de kasteelheer en zijn boeren werden verdreven: ze vonden in het omliggende waterland een akelig einde. Wij, de heren van Uitelier, waren trots en onverschrokken. We wilden niemands ondergeschikten zijn. Dat is de reden waarom we op een gegeven moment in conflict zijn gekomen met de graven van Holland. Bij een strafexpeditie ging het mis en raakte mijn verre voorvader Arent Uitelier (naar wie Oom Aad is vernoemd) dodelijk verwond. Onze polderversting is met de grond gelijk gemaakt. Het zo afgelegen kasteel zou nooit meer herbouwd worden, maar de nabijgelegen boerderij is wel blijven bestaan: de overlevenden van de familie hebben daar een nieuwe woning gevonden. In de Gouden Eeuw is die boerderij weer vergroot en uitgebouwd met een deftig voorhuis en zelfs een kleine toren. Dat is het Huis ten Dorp, woonstede van een oud Hollands boerengeslacht van adellijken bloede. Ik ben een van de jongste telgen van die familie en fiere erfgenaam van zowel boerderij als kasteel. Als ik in de zachte polderbodem achter de mestvaalt ga

graven, stuit ik op een paar bruine scherven en vierkante kloostermoppen.

Ook vind ik rondom de boerderij veel vale kogelhulzen. Ik probeer me te herinneren hoe het er tijdens de oorlog aan toe is gegaan. Ik ben kort nadien geboren maar heb het gevoel alsof ik die bange jaren heb meebeleefd. Zozeer heb ik gedeeld in de spanning, het geweld en de ontberingen van de familie. Vanuit de boomgaard zag ik hoe in Delft de kogelgieterij werd gebombardeerd. Achter het bos bleef ik ademloos naar het brandende Rotterdam kijken: nog dagenlang zag ik de stad nasmeulen. Na de eerste weken met gevechten leek de rust weer te keren, maar de sfeer was veranderd. Ik proefde als kind de dreiging en geheimzinnigheid van een nieuwe, nare tijd. Naar school gingen we bijna niet meer, we bleven thuis en werkten mee om graan en veevoer te verbouwen op het gescheurde land.'s Nachts hoorden we de bommenwerpers overvliegen. Vanuit de nabijgelegen duinen werden ze beschoten, soms stortte er een in de polder bij ons achter neer. Opa kreeg dikwijls bezoek van een meneer die iets ernstigs met hem moest bespreken. Oom Kees moest in Duitsland op de fabriek gaan werken. Andere jongens moesten zich schuilhouden. Ook kwam een broer van Oma met zijn gezin bij ons wonen, toen de Duitsers hun boerderij in het Vlietland opeisten. Ook andere mensen bleven een tijd bij ons logeren: ik ken hun namen niet maar weet dat het ging om een verzetsman, een Engelse piloot en een Duitse deserteur. Overal schoten ze elkaar neer, bij ons zaten ze broederlijk aan tafel en deelden hun onzekerheid, verveling en verlangen. Wij speelden spelletjes met ze en leerden een beetje Engels en Duits. Ik was een afwachtend en dromerig oorlogskind, zelf soms onderduiker en verzetsheld.

Op een dag ging het bijna mis, toen ineens de Duitsers voor de deur stonden en wij met twee grote gezinnen, knechten en gasten aan tafel zaten. De Duitsers beseften niet dat de onderduikers gewoon tussen de andere jongens zaten en

kamden de hele boerderij af. Onze familie werd zo voor het ergste behoed, maar andere scenario's blijven door mijn hoofd spoken. Zou opa in de boomgaard zijn gefusilleerd en de boerderij verbrand? Zouden mijn vader en zijn broers naar Duitsland op transport zijn gezet? Zouden ze ooit zijn teruggekeerd, zou ik ooit geboren zijn? Vragen die de boerderij, een vredig en stil monument, blijven omgeven. Ik groei er op onder het toezicht van een strenge vijftigjarige en de milde bescherming van de Eeuwige.

IV.

In het jaar waarin ik ga studeren, nemen de boerenvakanties een einde. Om de een of andere reden is de afstand van universiteit naar boerderij te groot. Er komt geen verzoek meer om te helpen en ik krijg het in die zomermaanden te druk met andere bezigheden: herexamens, bijbanen, reizen, talencursussen. Zo gaan er enkele jaren voorbij waarin ik nauwelijks op het Huis ten Dorp kom.

En dan ineens hoor ik over een nieuw bestemmingsplan voor het Westland. Het voorziet in een uitbreiding van de kassen- en tuinbouwzone, ten koste van de oude boerenbedrijven. Er komt een gunstige uitkoopregeling. De Van Leeuwens besluiten om naar Goeree te verhuizen en de krappe twintig hectare te gelde te maken. Ze hebben meer ruimte nodig om met het boerenbedrijf door te groeien. Het Huis ten Dorp komt in de verkoop.

Van de vijftig neven en nichten zijn er zeker tien die voorzichtig rekenen of ze de koop kunnen opbrengen. Ook kennissen in het dorp en in de stad overwegen de aankoop. Vrienden bellen me op om nadere informatie te vragen. Maar niemand durft het aan, de cijfers zijn onverbiddelijk. De rentestand is hoog en een verbouwing gaat in de papieren

lopen. Het woonhuis moet worden opgeknapt en het asbest in de schuren moet worden afgevoerd. De oude boerderij zal, omringd door glasbouw, veel van zijn charme verliezen. Er zal geen uitzicht meer zijn, geen eigen land, bijna geen mogelijkheid om er een nieuw bedrijf in te vestigen. Het woonhuis zelf is te klein – en het bestemmingsplan te bekrompen – om er twee comfortabele woningen van te kunnen maken. Wat kun je dan op die afgelegen locatie beginnen? Meer dan een half jaar blijft de boerderij te koop staan.

Ook ik speel met de gedachte om het Huis ten Dorp over te nemen. Ik ben een van de jongste neven en een van de weinigen die nog geen eigen huis heeft. Misschien kan ik er, zo dicht bij Delft, Den Haag en Rotterdam, een Europese vakantieboerderij van maken? Maar de bank is onwillig en het moment ongelegen. Het gaat me zeer aan het hart dat ik bij de verkoop machteloos en daadloos moet toezien. Ons kostbare, eeuwenoude familiedomein wordt, na maandenlange leegstand en uitvoerig familieberaad, verkocht voor een bedrag waar je tien jaar later nog maar net een eengezinswoning voor kunt krijgen.

Mijn familiegeschiedenis wordt van de hand gedaan en mijn jeugdherinneringen worden verkaveld: een kasteel dat geen kasteel meer is, een boerderij die geen boerderij meer is, familietrots die geen plaats meer heeft. Ik ben een edelman zonder titel en een boerenzoon zonder erf. Nooit kan ik mijn kinderen meenemen naar het huis van hun grootvader en overgrootvader. Alleen kan ik die lange laan nog met ze aflopen en ze het verhaal van het oude, onteigende familiebezit vertellen.

Charles van Leeuwen